

Najaarsbijeenkomst Roofvogelwerkgroep

Wobbe Kijlstra

Vorig jaar mocht ik een impressie schrijven over de eerste resultaten van het broedseizoen van de roofvogels. Het seizoen 2014 gaf een wisselend beeld. De buizerd had duidelijk geprofiteerd van de enorme hoeveelheid muizen, bij de sperwer was het kwakkelen. 17 oktober 2015 kwamen de leden van de roofvogelwerkgroep bijeen in het Laer om terug te kijken op het afgelopen seizoen. Naast de resultaten van de verschillende roofvogels stond er ook een lezing over dassen in ons werkgebied op het programma. Het interessante programma en de gebruikelijke afsluiting met soep en brood zorgde er voor dat er weer ruim 40 belangstellende aanwezig waren. Oude bekende en ook nieuwe gezichten, net als ik benieuwd naar de resultaten.

Wat zou het effect van de muizen zijn geweest, het weer en kunnen de beheerplannen van de natuurorganisaties helpen? De haviksnesten die Han Westendorp en ik in de gaten hielden waren alle drie, voor het eerst in jaren, mislukt. Hopelijk was hier niet de trend mee gezet.

Hanneke Sevink helpt iedereen snel uit de droom door aan te geven dat het een slecht jaar is geweest. Veel broedsels zijn mislukt en bij veel nesten zijn de vogels niet eens tot broeden gekomen. Voor de buizerd misschien verklaarbaar omdat er veel minder muizen waren dan 2014. Ook bij de havik, de sperwer en boomvalk, roofvogels die niet direct muizen op de menukaart hebben staan, vielen de resultaten tegen. Nog niet alle nestkaarten zijn ingeleverd, over het geheel genomen was het een tegenvallend broedseizoen dat de nodige (onderzoeks)vragen oproept

Havik

Utrecht en het Gooi zijn de gebieden waar de havik zich het beste thuis voelt. In 2014 leek er weer een opwaartse lijn met ruim 50 nesten die gevolgd zijn, gemiddeld 3,9 eieren per nest en mogelijk als gevolg van de zachte winter een vroege eerste eileg.

Hoe anders is het resultaat 2015. Van de bekende '50 nesten' is tot nu toe slechts van 18 nesten bekend dat ze succesvol zijn geweest, met net als voorgaande jaren 3 tot 4 jongen per nest. Bij een aantal nesten zijn de haviken wel gesignaleerd

maar is het niet tot broeden gekomen. Ook het aantal broedsels dat mislukt is en de soms late eileg vallen op.

In een van de mislukte nesten zijn zeer kleine eieren gevonden. Ook opvallend is het gebied tussen Baarn en Hilversum waar van de 5 nesten er nog maar 1 over is.

Elk jaar worden een aantal eieren meegenomen voor het onderzoek naar brandvertragende middelen op de (broedsels van de) roofvogels. Het is zaak de eieren nu uitgebreider te onderzoeken naar oorzaken van het tegenvallend broedseizoen.

Een ander terugkerend punt is het beheer door de natuurorganisaties. Opgemerkt werd dat het eerder weg heeft van cultuurbeheer dan natuurbeheer. Het lijkt hoe dan ook nog steeds bijzonder lastig voor natuurorganisaties in hun beheer rekening te houden met in dit geval de habitat voor de roofvogels.

Inventarisaties en bekende gegevens lijken niet altijd te worden gebruikt. Zo kan het voorkomen dat bomen worden gekapt waardoor een haviksnest op en bloot komt te liggen of zoals bij de sperwer is opgemerkt de broedgebieden (dichte bosjes) compleet verdwijnen.

Het beheer is natuurlijk niet direct en enige oorzaak van tegenvallende broedresultaten. Het gebruik van beschikbare gegevens en vooral het voor- en achteraf monitoren van effecten, zou kunnen bijdragen aan een voor de roofvogels beter beheer.

Sperwer

De neerwaartse trend bij de sperwer lijkt zich door te zetten. Van 12 nesten zijn jongen geringd en gemiddelde legselgrootte lag op 4,25. Dat is beduidend lager dan andere jaren en ook lager dan 2014.

De sperwer is niet direct nest maar wel gebiedstrouw. Dichte bosjes is waar hij zich thuis voelt en dit jaar is op een aantal plekken door kap 'broedgebieden' verdwenen.

Mogelijk dat het koude voorjaar, waardoor de zangvogeltjes later zijn teruggekomen en later zijn begonnen met broeden, ook van invloed is. Half augustus werden nog steeds jonge vogeltjes gevangen op het ringstation.

Buizerd

Veel muizen betekent haast automatisch een goed buizerdjaar. Dit was in 2014 het geval. In dit perspectief zijn de resultaten in 2015 goed verklaarbaar. Minder muizen heeft geleid tot minder nesten en minder eieren per nest. 47 nesten zijn gevolgd (was 74) en de gemiddelde legselgrootte kwam uit op iets meer dan 2 (was ruim 3). Opvallend was het aantal nesten met maar 1 ei.

Het ingrijpen van de mens is van invloed. Hier zien we dat de natuur ook gewoon zijn werk doet. Minder voedsel is minder nageslacht.

Dit maakt de 'vragen' naar het hoe en waarom niet minder. Gelukkig zijn er weer een aantal nieuwe klimmers bijgekomen, waardoor in het volgende seizoen meer en of vaker geklommen kan worden.

Wespendief

De wespndief arriveert laat in het seizoen. Bekend is dat de wespndief het ene jaar kan gebruiken om een nest te bouwen en het dan het volgende jaar in gebruik neemt. Misschien dat deze wetenschap geholpen heeft. Hoe dan ook de afgelopen winter is nog een extra nest ontdekt, dat het totaal op 5 brengt. Het resultaat 2015 is vergelijkbaar met 2014, 2 succesvolle nesten, 1 mislukt en op 2 plekken werd gewerkt aan het nest. En dat biedt weer perspectief voor 2016. De wespndief in Hilversum is overigens weer gevolgd met een camera. Deze beelden zullen nog worden geanalyseerd en een boeiend verhaal opleveren

Boomvalk

In de Korhaan van juli 2015 stond een uitgebreid artikel van Hanneke over de boomvalk. Naast de vraag of er wel of geen sprake was van een vervollegselsel, was indrukwekkend te lezen, wat er bij het volgen van een boomvalk komt kijken. De boomvalken zijn geen standvogels, komen in de loop van de lente in Nederland en leggen pas in juni hun eieren.

In 2015 zijn slechts 12 nesten gevolgd (was 22) waarvan 7 succesvol (was 16). Bij een aantal nesten zijn geen boomvalken gesignaleerd, op andere plekken zijn wel jagende boomvalken gezien maar geen nesten gevonden. Zouden er vogels in Afrika zijn gebleven. Gebeurt er wat op de reis van en naar Nederland. Zelf zag ik in september een boomvalk 'uitgeput' de noordkust van Spanje bereiken. Hij had geen bordje op met waar hij vandaan kwam, een ring zag ik niet, wel dat hij op adem moest komen in zo'n beetje de eerste de beste struik die hij tegenkwam.

Torenvalken

Iedereen kent ze en ziet geregeld torenvalken bidden boven het weiland of de weg speurend naar urinesporen van muizen. Het gaat goed met de torenvalk in het Utrecht en het Gooi zou je wellicht denken. Er hangen ook minstens 80 nestkasten. Het ontbreekt echter aan tijd en menskracht om ze ook daadwerkelijk te controleren. Belangstellenden die een aantal nestkasten willen volgen worden gevraagd contact met Pascal Gijssen of Harry de Rooij op te nemen.

Op basis van de beperkte gegevens over 2015 lijkt er sprake van een redelijk stabiel beeld. Als het mogelijk is de nestkasten meer en beter te volgen, krijgen we vanzelf een beter beeld.

Slechtvalk

De slechtvalk lijkt zich te ontwikkelen als troetelvogel van Utrecht en het Gooi. Wat wil je ook als je nestelt op kerken of het provinciehuis. Bij het provinciehuis zijn ze inmiddels zover als een jong op zijn ontdekkingstocht beneden op grond terecht komt, zelf weer naar boven te brengen. Tussen de slechtvalken van de kerken in Hilversum en Amersfoort lijkt zich een verhaal te ontwikkelen met alle ingrediënten van een goed soap.

De kerk in Amersfoort staat zoals bekend op het geografisch middelpunt van Nederland en dat gegeven spreekt toeristen aan, die graag de kerktoren beklimmen. Het aanleggen van 'led verlichting' betekende dat de 'nestkast' verplaatst diende te worden. Voor een appel en een ei wilde een slechtvalken deskundige dit wel doen. Echter de slechtvalken moesten hier niets van hebben en het vrouwtje legde gewoon een ei op de plek van de oude nestkast.

Goedkoop is duurkoop, afijn Harry werd ingeschakeld om te kijken of er nog wat te redden viel. Met een nieuwe bak met grind zou het moeten lukken en zowaar een tijdje later werd er zelfs een tweede ei gelegd.

Ondertussen werd de nestkast op de kerk in Hilversum ook in de gaten gehouden en er wordt geregeld strubbelingen tussen slechtvalken waargenomen. Wat schetst ieders verbazing, als de rust weer wat teruggekeerd lijkt. Het vrouwtje uit Amersfoort legt ook een ei in de nestkast op de Sint Vituskerk en gaat hier broeden. Aan de kleuring is het overduidelijk af te lezen dat het hier het vrouwtje uit Amersfoort betreft, een van oorsprong Belgische slechtvalk, bekend vanwege haar temperament. De man in Amersfoort blijkt inderdaad een andere vrouw te hebben gevonden, die daar het tweede ei heeft gelegd. Mogelijk dat de nieuwe huwelijken eerst nog

ingezegend dienen te worden. De liefdesstress kan ook de oorzaak zijn. Beide broedsels zijn uiteindelijk niet gelukt.

Volgend jaar beter en misschien dat Harry dan ook wat kan vertellen of het onderzoek naar de gemerkte eieren verder wat heeft opgeleverd.

Raaf

Vorig jaar mocht ik al iets schrijven over de opmars van de raaf. In de Korhaan van september vertelt Pascal over zijn fascinatie voor de raaf en het kleurringenproject. Hans de Vos Burchart laat de broedresultaten zien van 2015, die vergelijkbaar zijn met 2014. Dit jaar is het 10 jaar geleden dat de raaf in Beerschoten broedt. 10 jaar gegevens vertelt veel, niet zo spectaculair als de soap bij de slechtvalken, maar daarom niet minder interessant. 10 jaar broedgegevens, tussen 2006 en 2015 gemiddeld 3,7 jongen per jaar, een eerste eileg tussen 27 februari en 8 maart. Een constant beeld met een paar keer een verandering van nest en in 2013 een nieuwe partner waardoor de eerste eileg pas 31 maart was. In 2015 zelfs 5 jongen, op de raven in Beerschoten kun je rekenen.

Dat je soms een lange adem nodig hebt, geldt ook voor het kleurringenproject. De eerste jaren waren er nauwelijks terugmeldingen. Het afgelopen jaren beginnen de meldingen, soms met foto's te komen. Zo is het heel interessant te zien dat raven uit hetzelfde nest bij elkaar blijven. Uit terugmeldingen uit Gelderland, Friesland en Drenthe, blijkt dat raven uit hetzelfde nest na een paar jaar nog steeds bij elkaar zijn.

Wat zien ik?

Wat zien ik: Schrokop

In mijn tuin staat een meelbes (*Sorbus aria*), familie van de lijsterbes (*Sorbus aucuparia*). Deze herfst hingen er enkele honderden bessen in deze boom. Hij werd bezocht door merels, die zich er tegoed deden. Ik was benieuwd hoeveel bessen een merel zou consumeren en besloot te turven hoe groot het aantal was dat één merel per bezoek naar binnen werkte. Een jonge merel had de boom ook ontdekt en begon er gulzig van te eten. In de twee minuten van zijn eetsessie at hij 22 bessen. Wat een aantal! De onderzoeker in mij werd wakker. Ik ging bessen zoeken die onder de boom waren gevallen. De maat van een bes was gemiddeld 8x9 mm. De merels slikte de bessen door en die kwamen dus in de maag terecht. Die zou door de totale omvang van alle bessen zowat uit elkaar moeten barsten. Toch wogen ze samen slechts 7 gram. Gelukkig was de doorstroomsnelheid groot. Regelmatig verliet kennelijk wat naar binnen ging de 'roeperd'; aan de andere kant van het lichaam gebeurde dit met de uitwerpselen door de 'poeperd'. Op het zinken deel van mijn houthok, waarboven een vuurdoorn groeit, waar eveneens merels komen snoepen lagen braakballetjes van zo'n 2,5 cm lang en ongeveer 3 mm breed. Daar dichtbij lag witte vochtige plekken. Met deze poepjes werd het bewijs geleverd, dat water uit bessen via de anus wordt uitgescheiden.

Dick Jonkers

Dassen in ons werkgebied

Tot slot gaf Floris Moolenbeek een toelichting op zijn onderzoek met gezenderde dassen in ons werkgebied. In Utrecht en het Gooi was de das in de jaren '80 nagenoeg verdwenen, inmiddels is er een populatie van ongeveer 300 dieren. Als onderdeel van een groter onderzoek naar de dassen rond de A27 heeft Floris onderzoek gedaan naar foeragegedrag en nachtactiviteiten van de das. Hiervoor zijn dassen van verschillende burchten uitgerust met een GPS zender. Uit de data kon het territorium, leefgebied (home range), afstanden die 's nachts worden afgelegd en voorkeur voor terreintypes afgeleid worden.

Geen vogels, wel dezelfde vragen. Als we meer weten, kunnen we helpen de leefomstandigheden te verbeteren. De conclusies die Floris treft uit de gegevens, krijgen we vast nog wel een keer te horen. Leuk om te horen dat de ene das 's nachts enorme afstanden aflegt, de ander een veel beperkter gebied heeft waar hij zijn voedsel vindt, dat burchten relatief vaak in naaldbos liggen en dat randen van de weilanden de voorkeur hebben als foeragegebied.

Met een paar foto's en filmpje waar een havik liet zien zijn nest wel degelijk te kunnen verdedigen, werd de middag afgesloten. Na de soep op de fiets naar huis vroeg ik me af of de roofvogels net zo nieuwsgierig naar ons zijn als wij naar hen. Met Han heb ik later die avond afgesproken dat we volgend jaar toch wat eerder in het seizoen op stap gaan om nesten te zoeken.